

CSÚRY ISTVÁN

## Szótárak, fordítások és a szöveg sarkpontjai<sup>1</sup>

DICIONNAIRES, TRADUCTIONS ET LES CHARNIÈRES DU DISCOURS. Essentiels pour la cohérence du discours et les procédures interprétatives, les connecteurs posent des problèmes lexicologiques/lexicographiques particuliers et ils constituent autant de points sensibles dans la traduction. Leur représentation lexicologique a fait l'objet de plus d'une étude de l'auteur (Csúry 2001, 2002, 2005, 2008). Le présent travail propose une revue critique de leur traitement dans la lexicographie franco-hongroise contemporaine, tout en démontrant l'impact sémantique des conversions dont ils peuvent être l'objet dans la traduction.

Les principaux critères sur lesquels il convient de fonder une telle critique des dictionnaires sont les suivants : la lemmatisation et l'inscription des connecteurs aux niveaux macro- et microstructurel ; les informations lexico-grammaticales fournies ; la définition/l'explication de la valeur (relationnelle/procédurale) des connecteurs ainsi que l'exemplification de leurs emplois ; la représentation des conditions pragmatico-discursives de leur utilisation. Dans le cas de dictionnaires bilingues s'y ajoute encore, bien entendu, l'examen des (prétendues) équivalences.

À l'issue de l'examen de sept dictionnaires français-hongrois, il s'avère que les connecteurs ne sont pas reconnus en tant que catégorie lexicologique particulière. Corollairement, ils ne font pas l'objet d'un traitement lexicographique adapté, établi et unifié. Nécessaire pour la connaissance de leurs conditions d'utilisation et/ou pour le choix du bon équivalent en traduction, l'illustration de leurs emplois par des exemples judicieusement choisis reste déficiente ou parfois même absente. Toutefois, nos dictionnaires plus récents présentent certaines améliorations dans le cas de quelques items.

### **1. A szövegszerkezet egyes lexikológiai és fordítási kérdései**

A *szöveg sarkpontjai* terminust nem szentesítette szakszóként a nyelvtudomány: metaforikus gyűjtőnévként használjuk ehelyütt, hogy a szöveg felépítésében sajátos funkciót betöltő összetevők különböző – de egymással rokon – típusainak közelebbről meg nem határozandó halmazát anélkül jelenítsük meg, hogy az egyes elméletek terminológiai divergenciáival és átfedéseivel explicit módon számot kellene vetnünk. A szóban forgó

---

<sup>1</sup>A kutatás az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával valósult meg.

szövegösszetevő- vagy szövegszervező elem-típusok egyik csoportját: a konnektorokat fogjuk közelebbről vizsgálni, hogy – főbb jellemzőik kiemelése után – a lexikológia s a lexikográfia egy sajátos problémáját, illetve a francia-magyar lexikográfia fejlődésének egyik aspektusát vizsgálhassuk meg, kitékintve ezzel összefüggésben a fordítás kérdéseire is.

### **1.1. A szöveg sarkpontjai**

A szöveg sarkpontjait jelölő/jelző kifejezések nyelvtanilag is változatosak, szerepük is többféle és nem egyformán tekinthetők lexikailag meghatározottnak. A konnektorok – mint például a magyarban az *azonban* vagy a *mindazonáltal*, a franciában a *mais*, a *quoi qu'il en soit* vagy a *malheureusement* szavak, kifejezések – jelentős vagy teljes mértékben lexikalizálódott funkcióval bírnak. Jelentéstani és használati jellemzőik sajátos, első látásra korántsem nyilvánvaló kihívás elé állítják a szótárírókat, de (vagy következésképpen) a (mű)fordítókat is.

### **1.2. A konnektorok szerepe a szöveg jelentésszerkezetében**

A konnektorok alapvető funkciója a koherencia-viszonyok jelzése: ahhoz járulnak hozzá, hogy a befogadó, értelmező szubjektum el tudja végezni mindazokat a kognitív műveleteket, melyek szükségesek ahhoz, hogy a szöveg a kommunikáció folyamatában funkcionális egységként működhessen. A szöveg jelentésének sokrétű szerkezete nem volna koherens módon értelmezhető a ki nem fejtett tartalmak tekintetbe vétele nélkül. Márpedig a konnektorok jelentős mértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy a szövegjelentés szerkezetébe olyan elemeket kapcsoljunk be, melyekre explicit utalás nem történik, de amelyekre következtetni tudunk a konnektorok útmutatása szerint. A konnektorok ugyanis úgynevezett procedurális jelentést hordoznak, amely meghatározza az implicit tartalmakhoz való hozzáférést.

### **1.3. A konnektor mint fordítási és lexikográfiai probléma**

A konnektorokat vizsgálva fontos kiemelni a megértés, a fordítás és a lexikológia/lexikográfia összefüggéseit. Egy referenciális jelentéssel bíró szó ismerete vagy nem-ismerete, a szótárban való jelenléte vagy hiánya, szótári meghatározásának vagy ekvivalenseinek pontossága vagy pontatlanságai többé-

kevésbé jól azonosítható módon befolyásolják a megértést és a fordítást. A konnektorok nem teljesen ilyenek. Egyrészt „alapszavakként” így vagy úgy szinte kivétel nélkül szerepelnek a szótárakban, s az adott nyelvet használók szókincsének többnyire valamilyen módon részét képezik. Másrészt a rájuk vonatkozó ismeretek hiánya vagy elégtelensége (látszólag) nem akadályozza meg szövegkörnyezetük, illetve a szövegegész megértését. Procedurális jelentésük magva az általuk jelzett reláció koherens interpretációjának keresésére utasítja a befogadót. Az értelmező így az interpretációra vonatkozó konkrét instrukciók ismeretének pontatlansága vagy hiányos volta esetén is addig „kombinál”, amíg valamilyen elfogadható interpretációt nem kap – ami persze inadekvát is lehet anélkül, hogy ez rögtön feltűnne. Mindebből eredően sem a konnektorok lexikológiai problémái nem vetődnek fel élesen, sem pedig az értelmezésük körüli esetleges zavarok nem tudatosulnak feltétlenül. A gyakorlott fordító és az introspekcióból kiinduló lexikográfus pedig – különösebb nehézség nélkül, észrevétlen gyorsasággal és magától értetődően lefutó interpretációs algoritmus eredményeként jutva a jelentésszerkezetek látens elemeihez – könnyen átsikolhatnak a konnektorok pontos jelentésének meghatározása, illetve visszaadása jelentette problémák fölött. Az alkalmi fordító és a tapasztalatlanabb nyelvhasználó helyzete viszont más, ezért fontos (lenne), hogy megfelelő konnektorhasználati útmutatáshoz jusson, például a szótárakból. A konnektorként működő szavaknak a lexikológiai leírása azonban korántsem egyszerű feladat: a használati feltételek és az interpretációs instrukciók együttesét kellene meghatározni, s ez nehezen írható le rövid és „közérthető” formában, és főleg nem közelíthető meg pusztán intuitív alapon (ehhez lásd pl. Csúry, 2002, 2005, 2008).

#### **1.4. Szótárkritikai szempontok a konnektorok kezelése alapján**

Mindezek bizonyára meggyőző érvek a konnektor-meghatározások szótárkritikai vizsgálatának indokoltsága mellett. Némileg másként kell természetesen eljárjunk aszerint, hogy egynyelvű vagy többnyelvű szótárakat vizsgálunk.

Az egynyelvű szótárak esetében az első kérdés a lemmatizálás, azaz hogy az egyes konnektorok megjelennek-e önálló szócikkek élén, s ha nem, hogyan, milyen más szócikkekben szerepelnek, ha szerepelnek egyáltalán. A második

vizsgálati szempont a besorolás/osztályozás kérdése: milyen lexiko-grammatikai információt rendel a szótár az egyes konnektorokhoz? A harmadik fő kérdés az, hogy a szótár milyen definícióval, magyarázattal és/vagy példaanyaggal szolgál az egyes konnektorok használatáról, és állít-e valamit esetleges szinonímia-viszonyaikról. (Gyakran a meghatározás helyett szinonimát találunk ugyanis, ami csak bonyolítja az amúgy sem elhanyagolható problémákat.)

E fő kérdések mellett, illetve ezek pontosításaképpen egy sor további tehető fel: milyen relációtípusok jelzését tulajdonítja a szótár az egyes konnektoroknak, ha egyáltalán kitér erre a kérdésre? Jelzi-e esetleges sajátos jelentéskomponenseiket? Megadja-e, hogy milyen nyelvi szerkezetekben, illetve szövegbeli szekvencia-típusokban használatosak? Ad-e információt stílusrétegbeli hovatartozásukról, és végül tesz-e említést diakróniabeli státuszukról?

Bár a két- és többnyelvű szótárak esetében is alapvető a lemmatizálás kérdése csakúgy, mint a besorolása, az osztályozása, de itt a döntő a megadott ekvivalensek (és a példaanyag vagy a magyarázatok) problémája. Ezekhez az esetleges minősítések és magyarázatok kérdése járul még.

## **2. Az ellentétjelző konnektorok a kortárs francia-magyar szótárakban**

Az ellentétviszony többféle, változatosan megvalósuló szemantikai-pragmatikai reláció gyűjtőneve, és gazdag, sokszor igen sajátos jegyekkel felruházott szó- és kifejezéshalmazt alkotnak az ezek jelzésére szolgáló konnektorok. Nemcsak önmagában is érdekes kutatási tárgyat jelentenek tehát, hanem igen alkalmasak a fent vázolt szótárkritikai vizsgálat céljaira is. Kézenfekvő elsőként a kortárs francia-magyar szótáriródalom termését áttekinteni.

### **2.1. A vizsgált szótárak**

Hét szótárat vizsgáltunk meg, melyek két főcsoportra és – az első tagolásával – három kisebb csoportra oszthatók a közöttük lévő „genetikai” viszonyok alapján. Vizsgálatunk tárgya nem annyira az egyes szótárak, mint e

csoportok között tesz különbséget, hisz a konnektorok kezelésének sajátosságai egy-egy csoporton belül jobbra azonosak. Ezek:

(A) Az Akadémiai Kiadó szótárai

- a.
  - i. a régi Eckhardt-féle francia-magyar nagyszótár (AK0),
  - ii. ennek az Oláh Tibor vezetésével átszerkesztett új változata (AK1),
- b.
  - i. Bárdosi Vilmos francia-magyar kisszótára (AK2),
  - ii. Bárdosi Vilmos és Szabó Dávid kézis�ótára (AK3).

(B) A Grimm Kiadó szótárai:

- a. Pálfy Miklós francia-magyar kézis�ótára (GR1),
- b. ugyane szerző tanulószótára érettségizóknek és nyelvvizgázóknek (GR2),
- c. szintén e szerző szótára nyelvtanulóknak (GR3).

## 2.2. A vizsgált lexikai elemek

A szakirodalmi előzményekre s a magunk korpuszalapú francia konnektorvizsgálataira támaszkodva annak a 21 francia ellentétjelző szónak, kifejezésnek a lexikográfiai kezelését elemezzük a kérdéses szótárakban, melyeknek rendszerező leírását adtuk Csűry, 2001-ben. Ezek: *mais, au contraire, en revanche, par contre, toutefois, seulement, \*importe, cependant, du moins, en tout état de cause, malgré tout, n'en \* pas moins, quand même, toujours, tout de même, de toute façon, en tout cas, quoi qu'il en soit, pourtant, néanmoins, pour autant, toujours est-il que*. (A \* valamely lexikai, esetleg szintaktikai változót jelöl; ez a *\*importe* esetében: *qu'/que + Pron., peu/peu + Pron., n'.*)

## 2.3. A konnektorok köre, strukturális helye és besorolása

A szótárszerkesztői gyakorlat első látásra megfelelőnek tűnik e tekintetben: majdnem mindegyik szótárban szerepel a vizsgált elemek majd' mindegyike. Ha azonban gyakoriságuk és a nyelvi rétegződésbeli hovatartozásuk eltérő voltára gondolunk, fenntartásaink lehetnek. És valóban: ezekre a kérdésekre nem terjednek ki a vizsgált szótárak adatai, azaz a kérdéses elemek egy síkra kerülnek – ami félrevezető. Tovább rontja a megítélést az a tény, hogy

makrostrukturális szinten alig jelennek meg a konnektorok, azaz csak a legritkább esetben lemmatizálódnak. Ennek szinte egyenes következménye az, hogy egy konnektor néha több helyen is előfordul, akár különböző megfelelőkkel is! Így az AK2 a *de toute façon* konnektort a *façon* és a *tout* szavak szócikkében is feltünteti, a *quand même*-et pedig mind a *quand*, mind pedig a *même* szócikkben. A mikrostruktúra, azaz a szócikkek belső szerkezete szintjén azt tapasztaljuk, hogy szótáraink a konnektorokat következtelenül kezelik, oly módon, hogy azoknak gyakran nem is tűnik ki önálló, sajátos lexikai státusza.

#### **2.4. Nyelvtani adatok**

Az előzőekkel szoros összefüggésben áll az általános megfigyelésünk, hogy a konnektorokról a szótárak minimális mennyiségben közölnek nyelvtani információkat. Ez alatt részint a szófajtani jellemzést, részint pedig a mondattani sajátosságok jelzését kell érteni. Különösen a szintaktikai információk volnának hasznosak, hiszen nem egyformák az egyes konnektorok kombinatorikus lehetőségei, és legtöbbjük különféle mondatszerkezeti pozíciókban fordulhat elő, aminek lényeges jelentésszerkezeti funkciója van. Ehhez képest a szótárak nyelvtani adatai néha nem következetesek és/vagy elégtelenek. A vizsgált munkák nem világosítanak fel a szórend kérdéseiről, bár néha – félszegen vagy éppen félrevezetően – jeleznek bizonyos lehetőségeket, szerkezeti variánsokat.

#### **2.5. Jelentéstani adatok, ekvivalensek**

A szótáríró – amint a felhasználót is – legfőképpen a jelentés izgatja, illetve az, ami ennek a leképeződése két vagy több nyelv viszonylatában: az ekvivalencia. Nem túlzás tehát ezt döntő szótárkritikai szempontnak tekintenünk. A vizsgált szótárak konnektorkezelésében ezen a téren nem hibák vannak (néhányat leszámítva), hanem fogyatékoságok, méghozzá háromféle. Egyrészt a francia és a magyar közötti megfeleltetések szemlátomást intuitívak, azaz nem támasztja őket alá tüzetes – a szöveg dimenzióját tekintetbe vevő – kontrasztív vizsgálat. Másrészt nem kap a szótárhasználó eligazítást a lehetőségek közötti választáshoz azokban az esetekben, amikor egy konnektornak több megfelelője is lehet a másik nyelvben. Ha ugyanis tökéletes

szinonímia gyakorlatilag nem létezik, fokozottan érvényes ez a konnektorokra. Harmadrészt pedig arra világít rá a kronológiát követő szótárvizsgálat, hogy szerzőik viszonya a lexikográfiai tradícióhoz nem kellően kritikus: a korábbi művekből olykor habozás nélkül átvesznek felülvizsgálatra szoruló állításokat.

Álljon itt az *au moins* és a *du moins* példája. Az AK0 „ömlesztve” mutatja be a *moins* szót tartalmazó határozószói kifejezéseket (*moins* szócikk: „*au/du ~ v. tout au ~ v. pour le ~ v. à tout le ~: legalább(is)*” – sajátos egyébként, hogy a *moins*-t ezekben határozószónak tekinti, holott a determinánsok és prepozíciók világosan mutatják főnév voltát). Több példát is hoz, melyek közül csak az egyikben van konnektor szerepű *au moins*. Nemcsak az a probléma, hogy öt – végső soron különböző – kifejezést pusztán variánsokként kezel, holott ezek használati feltételei nem azonosak. A fő gond a *legalább* és a *legalábbis* összekeverése, s ezáltal az ekvivalencia-viszonyok tisztázatlanul hagyása. Ezt a részt az AK1 érdemi változtatás nélkül átveszi. Az AK2 és az AK3 javítja a nyelvtani besorolás hibáját, és a kérdéses kifejezéseket a hímnemű főnévként meghatározott *moins*-hez kapcsolódóan szerepelteti. Nekilát, hogy az ekvivalencia kétértelműségeit felszámolja, s az *au moins*-t a *legalább*nak, a *du moins*-t pedig a *legalábbis*nek felelteti meg. Ez első látásra rendben is volna, hisz könnyű olyan példákat gyártanunk, melyek szabályosnak mutatják e megfeleléspárt. Korántsem nehéz azonban ellenpéldát találni sem: a székesegyházban légyotkozó és sebtiben távozni készülő Emmára és Léonra így szól a kétségbeesett idegenvezetői erőfeszítéseket tevő templomszolga Flaubert *Madame Bovary*-jában:

- (1) Sortez DU MOINS par le portail du nord! leur cria le Suisse [...].  
(LEGALÁBB az északi kapun át menjenek — kiáltott utánuk az egyházi [...]. – 308. o.)

Egyértelműen látszik, hogy nem a fordító egyéni választásával, hanem kötelező átváltással van dolgunk: az AK2 és az AK3 által megadott megfelelővel itt nem kapnánk helyes magyar mondatot, illetve szöveget. Az *au moins* és a *du moins* nem kezelhető egy síkon: csak az utóbbi működik konnektorként. Az előbbinek a magyarban valóban csak a *legalább* felel meg, az utóbbinak azonban mind a *legalább*, mind a *legalábbis*. A szótárnak fel kellene tárnia és példákkal megvilágítania a kettő közötti választás kontextuális szabályait.

## 2.6. A példaanyag

A konnektorok használatának példákkal történő bemutatása az egyik legkritikusabb kérdés. A példák egyfelől közérthetően világítanak rá az egyébként többnyire csak absztrakt és körülményes módon leírható jelentésükre. Másfelől azonban gyakran terjedelmes példákra volna szükség ehhez, melyek kommentár nélkül ráadásul nem is elégségesek.

Általánosan kijelenthető, hogy a vizsgált szótárak szerkesztői szinte nem is próbálnak megbirkózni ezzel a nehézséggel. Mindenekelőtt beérik kitalált példákkal. Világos, hogy a dokumentált példák használata koncepcionális szótárszerkesztői választás, és inkább kivételnek számít; ha azonban valamire alkalmatlanok a kitalált példák, a konnektorhasználat illusztrálására biztosan. A példaanyag sehol nem utal a lehetséges szerkezeti szintekre, melyeknek egységeit egyik vagy másik konnektor összekapcsolhatja. Néha csak a konnektort tartalmazó (tag)mondatra korlátozódik a példa, semmilyen előzményt nem tartalmaz, amihez kapcsolódna – teljesen abszurd módon, hisz a konnektor két dolgot kapcsol össze, ezért működését bemutatni is csak az összekapcsolt dolgokkal együtt lehet. A példák egy része szintaktikai szempontból fogyatékos, vagy egyenesen félrevezető (Vö.: 2.4 *Nyelvtani adatok*, fölébb).

A konnektorok használatának illusztrálása összességében ötletszerű, és gyakran a fatikus konnektorhasználatra van kihegyezve, aminek ebben a formában nincs különösebb haszna.

## 2.7. Szövegtani és nyelvhasználati információk

Ezek alapvetőek volnának, hiszen a konnektorok nem egyszerűen szavak, még csak nem is csupán mondat szerkezeti elemek, hanem a koherencia-viszonyokat a szöveg, a diskurzus dimenziójában megteremtő funkciót töltenek be. Használati feltételeik és jelentéstani instrukcióik jelentős részben ezzel függenek össze. Nem minden konnektor használható egyformán monologikus szövegben és dialógusfordulók között, a szövegszerkezet hierarchiájának különböző szintjein, a különböző szöveg-, illetve szekvenciatípusokban, a különböző nyelvhasználati rétegekben stb.

A vizsgált szótárakról egységesen elmondható, hogy – a konnektorok esetében – a szótári információk nem vagy elvétve vonatkoznak a lehetséges



szövegekörnyezetek szerkezetére, a szövegtípusra, a szekvenciatípusra, a stílusra vagy nyelvhasználati regiszterre és a diakrón szempontokra, azaz például arra, hogy a mai nyelvállapotban egyik vagy másik konnektor használata nem archaizáló-e. Ezt általános és lényeges hiányosságnak ítéelhetjük.

### 3. ... és a műfordítás?

Korábban azt állítottuk: a gyakorlott fordító számára nem jelent gondot a konnektorral jelzett jelentésviszonyok s azok implicit tartalmainak értelmezése. A fordításelemzés mégis néha ennek ellenkezőjéről látszik meggyőzni. A fordításokat alaposabban megvizsgálva ezt az állítást valószínűleg úgy kell pontosítanunk, hogy a gyakorlott fordító számára nem annyira az jelent gondot, hogy a konnektornak az adott kontextusban helyénvaló ekvivalensét megtalálja, az általa jelzett jelentésviszonyokat s implicit tartalmaikat *globálisan* értelmezze, hanem az, hogy a jelentésszerkezetek *bizonyos elemeit* észrevegye és visszaadja. Természetesen lehetne bizonyos fordítói megoldások mellett a műfordítás (újra)alkotó jellegével érvelni – ha nem találnánk kimutatható információvesztéséget a fordításban az eredeti szöveghez képest.

Maupassant *Une vie* című regényének így hangzik a legelső mondata:

- (2) Jeanne, ayant fini ses malles, s'approcha de la fenêtre, MAIS la pluie ne cessait pas. (Jeanne, miután befejezte a csomagolást, az ablakhoz lépett, de az eső nem állt el.)

A *mais* ('de') konnektor megengedő ellentétviszonyt jelez, mely azt feltételezi, hogy a konnektort megelőző (tag)mondatból vagy szövegrészből éppen az ellenkezője következne annak, mint amit a konnektorral bevezetett (tag)mondat állít. Példánk esetében tehát az lenne „logikus”, hogy ne essen az eső. Ez persze sehogyan sem következik az explicit szövegelőzményből, így furcsállhatnánk is a *mais* konnektor használatát – ha a benne kódolt értelmezési instrukciók nem írnák elő, hogy keresnünk kell egy olyan tartalmat (állítást) a kontextusban, még ha az csupán vélelmezhető is, melyhez a *mais* ilyen módon kapcsolja (tag)mondatát. Ilyet könnyen találhatunk mindjárt az idézett mondatból kiindulva: 'Jeanne remélte, hogy az ablakon kinézve látni fogja: elállt az eső'. A szöveg folytatása e hipotézisünket megerősíti, hisz megtudjuk, milyen szép és fontos nap ez Jeanne életében, aki teli van türelmetlen várakozással. Azaz: a szerző egy négybetűs szócskával az olvasó elé idézi

mindazt a feszültséget, várakozást és csalódást, mely nemcsak a főhős nő lelkiállapotát jellemzi a nyitójelenetben, hanem alapvető motívumként végigvonul az egész regényen. A konnektor tehát igen fontos szerepet hordoz e mondatban. Ezt nem veszi észre a fordító (Illés Endre), aki egész egyszerűen elhagyja a konnektort:

- (3) Jeanne befejezte a csomagolást, majd az ablakhoz lépett, még mindig esett.

Egyes konnektorok egymástól távol eső szövegegységek viszonyait jelzik, akár úgy is, hogy azok közé még további, a jelentésszerkezetben alárendelt szerepű szövegrész ékelődik. Második példánkban (a terjedelem miatt) csak a műfordítást idézzük, melyben a konnektor ezúttal is elsikkad. Így nem derül ki a magyar olvasó számára, hogy a második bekezdés<sup>2</sup> nem más, mint Pécuchet szabad függő beszédben (*discours indirect libre*) idézett érvelése, amely azonban nem hat Bouvard-ra, aki így nem hagy fel az inkriminált regények olvasásával. Mindezt a *n'en \* pas moins* (kb. 'ettől még') konnektor egyértelműen jelzi a francia eredetiben, az előző bekezdés általunk kiemelt első mondatához kapcsolva a folytatást.

- (4) Pécuchet n'eut plus confiance en Dumas. | ***Il perdit même tout respect pour Walter Scott, à cause des bévues de son Quentin Durward. Le meurtre de l'évêque de Liège est avancé de quinze ans. La femme de Robert de Lamarck était Jeanne d'Arschel et non Hameline de Croy. Loin d'être tué par un soldat, il fut mis à mort par Maximilien, et la figure du Téméraire, quand on trouva son cadavre, n'exprimait aucune menace, puisque les loups l'avaient à demi dévorée.*** | Bouvard ***N'EN*** continua ***PAS MOINS*** Walter Scott, mais finit par s'ennuyer de la répétition des mêmes effets. (Bouvard et Pécuchet)
- (5) (Pécuchet nem bízott többé Dumas-ban. | **Walter Scott iránt való tisztelete is megrendült, Quentin Durward-jának vaskos mellétalálásai miatt. A lüttichi érsek meggyilkolását tizenöt évvel előbbre teszi! Robert de Lamarck felesége nem Hamelie de Croy volt, hanem Jeanne d'Arschel. És nem egy katona szúrta le, hanem Miksa császár ölette meg. Vakmerő Károly arca pedig, mikor hullájára rátaláltak, nem fejezhetett ki fenyegetést, hiszen a farkasok félig fölfalták!** | Bouvard tovább olvasta Walter Scottot, de az ismétlődő helyzetek végül is untatni kezdték [165].)

---

<sup>2</sup> A tagolást a függőleges vonalakkal helyettesítjük.

Arra a kérdésre tehát, hogy jelentenek-e a konnektorok fordítási problémát, határozott igen a válasz, s ezt e két példával is bizonyítottuk.

#### 4. Összegzés

Megkerülhetetlen ezek után a kérdés: ment-e a szótárírás elébb (legalábbis ami a konnektorokat illeti)?

Alighanem általános érvényű megállapításként szűrhető le szótárhasználói tapasztalatunkból s az ismertett vizsgálatból, hogy a konnektorok nincsenek sajátos lexikológiai kategóriaként (felismerve. Ezért nincs igazán kialakult és egységes lexikográfiai kezelésmódjuk sem. A jelentésüket, vagy inkább használati szabályaikat, illetve (a többnyelvű szótárak esetében) a helyes ekvivalens kiválasztását szemléltető példaanyag egyenetlen és fogyatékos, vagy egyenesen hiányzik.

Az a tény viszont bizakodásra ad alapot, hogy néhány lexikai elem esetében az újabb munkák bár részleges, de öröndetes és ígéretes javulást mutatnak a korábbiakhoz képest. (Így a GR1-3-ban például figyelemre méltó az *au contraire*, a *\*importe* és a *mais* kezelése.) Tekintsük ezt a konnektorok lexikológiai/lexikográfiai kezelésében szükséges fejlődés útján megtett első lépésnek.

#### Bibliográfia

BÁRDOSI, Vilmos, 2006, *Francia-magyar kisszótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó.

BÁRDOSI, Vilmos, SZABÓ, Dávid, 2009, *Akadémiai francia-magyar kézisótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó (1. kiadás: 2007).

CSÚRY, István, 2001, *Le champ lexical de mais = Studia Romanica de Debrecen, Series Linguistica VII*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó.

CSÚRY, Andrea, CSÚRY, István, 2002, „A szemantikailag nem autonóm szóképzleti elemek szövegtani szempontú leírása/explikálása: kérdések és válaszok”, in Andor J., Benkes Zs., Bókay A. (szerk.), *Szöveg az egész világ* Budapest, Tinta, 134-152. o.

CSÚRY, István, 2005, *Kis könyv a konnektorokról = Officina Textologica 13*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó.

CSÚRY, István, 2008, „La description lexicale des adverbiaux dits connecteurs”, in K. Bogacki, J. Cholewa, A. Rozumko (szerk.), *Methods of lexical analysis: theoretical assumptions and practical applications*, Białystok, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 89-101. o.

ECKHARDT, Sándor, 1973, *Francia-magyar szótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó (1. kiadás: 1953).

ECKHARDT, Sándor, OLÁH, Tibor, (szerk.), 1999, *Francia-magyar szótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó, „Klasszikus Nagyszótárak”.

PÁLFY, Miklós, 2002, *Francia-magyar kéziszótár*, Szeged, Grimm (1. kiadás: 1999).

PÁLFY, Miklós, 2007, *Francia-magyar, magyar-francia tanulószótár érettségizőknek és nyelvvizsgázóknak*, Szeged, Grimm (1. kiadás: 2004).

PÁLFY, Miklós, 2007, *Francia – magyar szótár nyelvtanulóknak*, Szeged, Grimm Kiadó.

**A példák forrásai:**

FLAUBERT, Gustave, 1997, *Madame Bovary*, Association des Bibliophiles Universels (<http://abu.cnam.fr>).

FLAUBERT, Gustave, *Bovaryné*, 1984, ford. Gyergyai Albert, Budapest, Európa, Magyar Helikon (1. kiadás: 1963).

FLAUBERT, Gustave, 1997, *Bouvard et Pécuchet*, Association de Bibliophiles Universels (<http://abu.cnam.fr>).

FLAUBERT, Gustave, 1989, *Bouvard és Pécuchet*, ford. Tóth Árpád, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó.

MAUPASSANT, Guy de, 1999, *Une vie*, Association des Bibliophiles Universels (<http://abu.cnam.fr>).

MAUPASSANT, Guy de, 2009, *Egy asszony élete*, ford. Illés Endre, Magyar Elektronikus Könyvtár (<http://mek.oszk.hu/06600/06628/>).

---

CSÚRY ISTVÁN

Debreceni Egyetem

e-mail: [csury@delfin.unideb.hu](mailto:csury@delfin.unideb.hu)